

REALIST

Kaas: HEINO MIKIVER.

S I S U:

- I. MIKIVER: „Dünaamiline“ noorsugu.
- O. MIKIVER: Laul kavalast merehädalisest.
- I. LAABAN: Kirjandusvõistlusest ja tema tulemusist.
- K. GAILIT: A. H. Tammsaare kirjanduslik pärand.
- O. EISEN: Suur vahe.
- P. SOLBA: Kevadeunelmad.
- O. AST: Tehnilisest ja humanitaarsest ellusuhtumisest.
- O. MIKIVER: Ints ja Prints.
- I. LAABAN: Mälestuseks.
- V. VIIULDAJA: Jutt ühest tagasihoidlikust lõpuklassist.
- E. SOONURM: Kaat.
- O. MIKIVER, H. MIKIVER: Linoollõikeid.

PÄÄTOIMETAJA: Orvo Ast.

TOIMETUS: R. Porhovnikov, S. Veskimets, O. Mikiver.

VÄLJAANDJA: Tallinna II Gümnaasiumi Kirjandusring.

VASTUTAV TOIMETAJA: mag. August-Voldemar Kõrv.

REALIST

NR. 12 MAI 1940

ILMAR MIKIVER

„Dünaamiline“ noorsugu

Paugatab stardipüstol ja naelkingade kannad välguvad. Signaaltuledeta autod kihutavad pimedail asfaltteel, sisinal sähvivad revolvrikuulid ja plaksatavad põgeniku ümber vastu kaljupanku. Suudlused, kireplahvatused, haaravad elamused meeste ja naiste vahel, kellest üks rüütellikum teisest, üks ahvatlevam teisest. Ja saateks trummide sünkopeeritud põrin, mis kuulutab uue maailma, uue elukäsituse vaba rütmi klarneti improviiseeringu vinguväl ergutusel.

Sport! Kriminaalromaan! Kino! Jazz!

Rekordid! Tempo! Põnevus! Rütmi!

Lugupeetavad lugejad nõustuvad vist vastu vaidlemata, et kui üldse miski tänapäeva noorsoole elamust pakub, teda tõmbab, siis kindlasti eespoolkirjeldatu.

Minu arutelu eelkäijad, tänapäeva noorsoo hingeelu teoreetikud on jõudenam-vähem ühel nõul sinna maale, et „noorsoo kõigi eluavalduste ühine tunnus on ilmsesti liikumine, täpsemini, kiirendatud liikumine“. Kõik allub dünamismi haaravaile, edasikiskuvaile ja kaasakandvaile seadusile, rütmimpulsile, tempokuradile.

Järgnevate ridade eesmärk on lugejaid veenda, et niiütelda dünaamiline noorus võib olla tõepoolest küll midagi energilist, midagi inimpõlvede ajaloos ennenähtamatut, kuid et tema paljukiidetud dünaamilisus on siiski ainult mannetu vari selle kõrval, mida inimene võiks tõeliselt dünaamiliseks nimetada.

Siinkohal olgu meenutatud eelnevat väitele väike kirjanduslik paralleel. Juhan Liivi klassiliste teomeeste Räpsi Reinu ja Veni Villemi kohta võib just ütelda, et esimene neist näib dünaamiline, olles liikuv ja harkaja, teine aga muidugi staatiline oma raskesti edasinihkva olemis- ja teotsemislaadi tõttu.

Millised voorused on neile antud tegelikult, selgub kohe järgnevaist ridadest, kus autor paljastab nende töö tootlikkuse vastukäivusi nende välise ilmega.

See näide on asjakohatu ainult selle poolest, et Veni Villemit, hoolimata tema positiivseist joonist, ei saa tänapäeva oludes nimetada teabmis ideaaliks. Mis aga puutub Räpsi Reinu jõudlusvõime võrdlemisse tänapäeva noorte omaga, siis laseb siin end edukalt fikseerida mõlemale ühine tõhususe puudus.

Mida see tähendab?

Vaadeldgem siis inimliku tõhususe avaldumisvõimalusi ja piire ning püüdkem nentida, kui suur sektor on tänapäeva keskmise noore käsutuses.

Selle juures aitab meid mõnevõrra psühholoog Alfred Adler, kelle muidu mitte eriti silmapaistvast teoriast leiame võrdlemisi tabava inimelu eesmärkide jaotuse:

1. bioloogiline finaliteet, s. o. inimese eluavalduste, ettevõtete ja püüdluste suundumine ainult söögi-, joogi-, kehakatte- ja peavarjutarbe, sugutungu jt. bioloogiliste vajaduste rahuldamisele;

2. sotsiaalne finaliteet: eelmistele lisandub veel avaliku karjääri iha mõnel ühiskondlikult silmapaistval alal, olgu poliitikas, äris või seltskonnategevuses;

3. ratsionaalne finaliteet: inimene püüab eelkõige omandada mingis mõttes täielise teadmuskomplekti maailma asjade kohta ning asub siis meetodi valimisele ja väljatöötamisele, mille alusele ta seab kogu oma teotsemise. See teadmistung ja meetodiprobleem iseloomustavad kõiki teadusi ja tavaliselt ratsionaalne sihiasetus esinebki teadlaste, eriti loovate teadlaste juures.

Tahtes vaadelda nüüd eeldusi, mida iga neist eesmärgest seab inimesele, võrdleme sissejuhatuseks inimesi pisut teiste loomadega.

Iga hingelise olendi suurimaks väliseks tunnuseks on tema liikuvus (A. Adler), nii paigast teise kui ka üksikkehaosade endi vahel. Sääljures on hõlpsasti tähelepanev seik, et mida kõrgemale arenenud olend, seda liigestunum tema keha ja seda suurem tema liikumiskiirkonna raadius. Huvitav on ühtlasi, et arenemisredeli alumisel pulgal asetsevate liikide absoluutse paigast teise liikumise võime on kaugelt suurem kui relatiivse (kehaosade endivahelise) liikumise võime.

Kui loeme selle suhte — rel. liik. võime jagatud abs. liik. võimega — inimese puhul väärtuse poolest üheks, s. t. mõlemad võimed on tasakaalus, siis näit. amööbil redeli teises otsas oleks suhte väärtus praktiliselt null, sest et kehaliikmete puudusel tema relatiivne liikumine on null.

Tegelikult ei ole inimese liikumisuhte muidugi mitte üks, vaid kaugelt suurem, kui arvestada inimese liikuvaiks osadeks näit. ajugi koos selle funktsioonide fantaasia ja mõtlemisega, mis mõlemad on ju mingsugused liikumisahtused.

Loomad umbes inimesele võrdse välise relatiivse liikumise võimega on mingid alamtõugu ahvid kuski paaviani ja orang-utani vahel. Juba šimpansite juures esineb ajuliiku-

mist, ülesande (toitlusprobleemi) lahendamist loova mõtlemise (bambuskeppide jätkamise) näol, mis oluliselt erineb mehaanilisest katse ja eksituse kaudu lahendamisest.

See katse ja eksituse vältimine loova mõtlemise abil on inimese juures välja arenenud imeteldava piirini, meetodipärase mõtlemiseni, mis on ühtlasi kõrgeim teada olev hingeelu funktsioon üldse. Meetodiline mõtlemine tekib siis, kui mõte iseenda leiab, nagu ütleb Hegel.

See tähendab, et inimene hakkab mõtlema mõtlemisest, hakkab tähelepanelikult vaatlema oma mõttekäike, registreerib siis teatavad mõtlemiseadused, mis ilmnevad talle ühiseina kõigis ta mõttekäiges ja hangib endale sel teel kindlailmelise orientatsiooni tegevusalal nimega „Mõttemaailm“.

Kui bambuskeppide liitmise ideed võib võrrelda üksikute sätendavate mõttepunktidenäo ähmases ahvihingelus, siis inimese meetodiline mõtlemine on pidev, lõpmatult liikuv lint, puhtaim liikumine maailmas, sest tema juures ei tarvitse tulla arvesse massi, inertsi ega hõõrumise takistavad mõjud.

Tänu sellisele mõttelindile on inimese liikuvusjagatise väärtus tõusnud praktiliselt lõpmata suureks. See tähendab, et inimene võib teatud toimingprotsessides vähendada otsust endaliigutamise vajadust peagu nullini, mida ta ongi teinud igasuguste tehniliste konstruktsioonide abil.

Tehnilised saavutused ja mehaanilised konstruktsioonid on aga vähemasti üheksakümneprotsendilisel rakenduse leidnud tööstus-, kaubandus- ja transporttehnikas, et toota ja tarbijale jaotada varu, mis jälle peagu kõik on määratud rahuldama primaarseid (toidu-, kehakatte- jt.) ehk bioloogilisi tarbeid.

Niisiis on inimene rakendanud oma kõrgeima võime, mõtlemise, eeskätt oma bioloogilise eesmärgi teenistusse, kuigi ta võiks ära elada ka paaviani või koguni amööbina. Et aga kõik need tehnilised avastused ja

kombainid võivad teostuda alles siis, kui inimese üldine mõtlemisvõime on loonud avastamiseks küllalt soodsa pinna, s. t. kui meetodiline mõtlemine on juba kaugele ette arenenud, siis näib väga ebaloogiline, et inimkond, eriti aga noorsugu, pidades ise lugu tehnilistest hüvistest, kuidagi vihkab või põlgab meetodilist mõtlemist ja inimelu ratsionaalset eesmärki, halvustab inimese liikumisvõimelisimat funktsiooni, mõtlemist, ja n i m e t a b d ü n a a m i k a k s (!) alasti kehade konkurentsi, närvide pinget või uimastavaid erutusi.

Siinkohal olgu küll muskliarendamise, kinolise põnevuse ja jazzierootika kaitseks üteldud, et nad kõik võivad tarvilikud olla, eriti nende kaotuste tasategemiseks, mis inimese elujõudu on tabanud tema paavianist kõrgemale arenema hakkamisest saadik. Ja tõenäone on, et sel juhul just noorte kohus on end varustada eelolevaks eluks looduslik-tooreste impulssidega. Seda ei saa aga inimlikus mõttes dünaamiliseks nimetada ega saa seda ka kogu elu juhtlauseks võtta: normaalne inimene peaks seda

niisama tüütav-jaburaks kui päevapikkust hommikvõimlemist.

See räpsireinlik võltsdünaamika näib seega olevat pigemini suitsukate staatilisele mõtte-, tunde- ja tunnetusviisile, vaimsele venivillemlusele (seekord sõna tõsisem mõttes), mille kindlaim tõend näib peituvat noorsoo äbardlikus ja mõttetus vaenutundes ratsionaalse elueesmärgi ja meetodilise mõtetegevuse vastu.

Väga võimalik, et paljud noored „ratsionaalse“ ja „meetodilise“ all mõistavad mingit kindlat päeva- ja tunnikava, kus oleks minuteis reegeldatud võimlemine, toitumine, jalutamine, lugemine, õppimine, mõtisklemine, lõbutsemine jne. Ei saa salata, et ainult mõte sellele on juba vastikust tekitav ja niikaua, kui „vaimse tegevuse“ mainimisel noorele meenub eeskätt kool ja tunnikavad, pole ratsionaalse eesmärgiga meie ühiskonnas nähtavasti midagi päälle hakata. Ent arutelu sellest, kuidas vältida noorte elus dünaamilisust takistavaid tegureid, ei kuulu enam käesoleva raamesse.

Laul kavalast merehädalisest

Kesk mahajäetud ulgumerd
on sammas suitsu, tuld ja verd;
sääl hullab leek, sääl mõirgab raev —
see põrguks muutund põlev laev.
Ta tekk on tulikuumaks köet,
saand mastest kõrvetavad söed,

kuid merel ümberringi
ei laeva, päästvaid hingi.

Küll meeskond võitleb nagu raud,
ving verele lööb silmalaud,
kuid igaiks pea surma vend,
nii teatab sädemete lend.
Kas unustand siis iga maat,
et plokkidel on päästepaat,
mis lekidest kui välja kist,
viiks mehed kõik sest helvetist!

Ei, vapraid võitnud sünge tusk,
ei õhuta neid elu usk,
sest päästepaadi õnnetu
sõi küirelt tule himur suu.
Kuid väike vene kiiluvees —
miks säääl ei istu ükski mees?

Võiks päästa mõne elu,
nüüd näib kui hüljat lelu.

See lõpu teeks kuid meeste aul;
neil, kuule, kõmab huulilt laul:
„Kas surma kõik või mitte üks
ja häda sel, kes nüüd argpüks!“
Käib sestap tulle vee laviin,
tööd vehib rakus käte lüün —

ei aega pühki higi,
sest hukk on päris ligi.

Säääl sala ilmub kajutist
näe, ahtrisse ta hüilib vist:
üks kuju kühmas, luurel pilk,
ta paati laskuma on vilk.
Ning tollidesse seadub aer,
ta lõustal alatu on naer:

Käi kuradile, põrgu,
kõik lollid sinna surgu!

Ehk sääält, kus vaevles vetelind,
küll pakku ruttas sõudja ind,
ei pääsnud silmist valvavaist
ja sajatustist salvavaist.

Nii rühkis sõuda tundi kaks,
öö jõudis, käsi puhkamaks

ta aere tõstma haardus.

Säääl — ehmatuses tardus.

Kuu võikas muinasjutusäras
näis vaikses ulmas paadipäras
üks kummaline vanaäit
ta pole sirutavat kätt.

Hall habe õõtsus nagu lumm
ja silmakoopais karje tumm,

mis jahmund sõudjal vööris
kui hinge kinni nõöris.

Taat ülemaine avas suu,
hääl kajas vaikne, lõpmatu:
„Su Elu Raamatus on read,
et täna vastust andma pead,
sa vennareetur, täis on ring,
sind haaravad su teod kui ling.

Kuis räägid sõnu häid,
nii surmateid ka käid.“

See kõne sõudjal' lootust tõi:
eks võidelda ju ikka või!
Võib mõttest saada mõök ja kilp,
kui targalt seada iga silp.
Ta kohtlasest ep olnud soost —
nii välja saaks ehk veidrast loost.

Pilk täheparve puuris,
kui hüüdis sõnus suuris:

„Las sureb hani kirve all,
lend kotkal vaba üleval;
las vajub porri sant ja kark,
on kõrgemal sest mõttetark.
Ma olen teadijate tõust,
kui vägevail on puudu nõust,
ma ainus siis, kel võim,
et päästa rahvas, hõim.

Seepärast mul see tühine,
kas oli tee meil ühine;
võis vanne kõita laevureid,
kuid mina valida võin teid!“
Taat igiaegne, kaardusõlg,
ei naeratand, vaid silmis põlg:

„Su sõnades küll rammu,
ent tarkus läinud sääält ammu.

Sa eksisid ka viimses tões,
sest hääbumisest surmajões
hirm ainult keelab inimest —
sää! jäta targutuste kest!
Kuid siiski sa ei küllalt hull,
et põrgukatel paras sul,
ei ole kahtlust minutiks —
saad põrgu ülemtrimmeriks.“

Ja kadus ahtrist lummus,
paat vastu põhja kummus.
Jäi kajama veel kooljanaer,
kuukiirtes laineis läikles aer.
Lõi roosatama pilvetutt,
see kuulutas uut hommikut,
kuid all, kus sinimustad veed,
mees põrgu poole otsis teed.

ILMAR LAABAN

Kirjandusvõistlusest ja tema tulemusist

Olud, milles toimus tänavune kirjandusvõistlus, olid mõnevõrra erinevad kolme aasta eest toimunud analoogilise yrituse omadest. „Realist“ ja kirjandusring olid tollal veel noored, kirjandusharrastus alles loomas endale pinda paaris vanemas klassis; oli nõnda mõistetav, et enam-vähem rahuldavat osavõttu leidis vaid vanemas ryhmas, kuna noorem ryhm oli esindet ainult yhe tööga. Nyd aga oli möödud kolm aastat sellest võistlusest, kolm aastat „Realisti“ ja kirjandusringi intensiivsust, kolm aastat, mis pidanuksid viima kirjandusharrastuse Reaalkoolis laiemale alusele, populariseerima tema lõplikult vanemais ja vārbama talle jyngreid nooremis klasses.

Need asjaolud õigustasid meid asetama suuremaid lootusi osavõtule, kui oleme näinud neid täituvat. Millised olid siis võistluse tulemused? Tugev tagasiminek vanemas ryhmas, kus oli esitet ainult 4 tööd; väike osavõtu kasvamine nooremas ryhmas, mis ei suuda siiski kuidagi kompenseerida vanema ryhmas leigust oma samuti 4 tööga, millest algupārandina tuleb pāālegi arvesse ainult 3.

Kuna žyrii ei pidand võimalikuks määrata auhindu ilmselt ebakypseile tööle, siis piirduti 3 auhinna väljaandmisega maksimumaalselt 12, ja kui nende seas ei leidu yhtki esimest auhinda, siis osaliselt ka põhjusel, et oli tegemist ainsate yldse auhinnaväärsete teostega oma klassis.

Vanemas ryhmas otsustas žyrii anda välja kaks auhinda, yhe luule ja teise proosa alal, neist II auhinna Olev Mikiverile (II gūmn. kl.) ballaadi eest „Laul kavalast merehādalisest“ ja III auhinna Olaf Eise-

nile (samast klassist) jutustise eest „Suur vahe“.

Olev Mikiveri „Laul...“ kytkestab pāāmiselt oma jõulise, paiguti grotesksusse kyndiva värskusega, millega kujutab mere-meereeturi saatust, kes oma elu pāāstmiseks murrab oma seltsimehevande, leiab aga siiski surma karistusena yleloomulike jõudude poolt. Siin leidub värse, mis on otse suurepārased oma mahlaka, lõõva humoriga — mis sest, et autoril puudub veel pikem hingetõmme, et hāād värside veel sageli vahelduvad taitematerjaliga. Laitmatu on ka lõpplahendus.

Mis aga jätab soovida, on vorm: kompositsioon on proportsioonita — episood merehādalise laevalt lahkumise ja nāgemuse ilmumise vahel pidanuks tasakaalu huves olema palju pikem — refrāān rytmiliselt sobimatu stroofiga ja yldse juhuslik oma kunstiliselt rakenduselt, riimid sageli puudulikud.

Olaf Eiseni jutustis on seadnud endale teemaks ysna kaaluka yhiskondliku probleemi — maalt võrsunud haritlase tagasi-pöördumise oma synnimiljõesse — ja käsitleb seda tõsise pyydega kehtiva vastuse leidmiseks. Lahendus on kyllaltki loogiline, ehkki saavutet veidi liiga drastiliste vahendite abil — miks peab pāātegelāne võrsu-just viimasest mahajāānud sibulasetude kolkast, milleks tema juures selline yliagarus, et tykitakse maale tagasi veel enne ylikooli lõpetamist? Stiil, yldiselt kyll ausalt asjalik, kaldub puhuti isikupāratuse ja ilmetuse poole, ja lõpplahendus jääb kyllaldase kompositsioonilise ettevalmistuseta.

Nooremas rühmas sai II auhinna proosa alal Enno Soonurm (V prog. kl.) jutustise eest „Kaat“. Seegi töö käsitleb psühholoogilist probleemi kerjusvanade langemist vargusesse ainelise puuduse mõjul. Sellisena sisaldab ta õige ilmekaid episoode, mis annavad tunnistust häast kirjeldusoskusest, ja psühholoogiline analüüsiki on rahuldavalt läbi viidud.

Puudusina tuleks mainida lõtva kompositsioonilist sidet üksikpäätykkide vahel ja teatavat ylespuhutult paatoslikku õõnsust, nagu see ilmneb eriti selgesti öises viirastustseenis.

Lõppkokkuvõttes võime pidada võistlustulemusi küllaltki positiivseks, hoolimata esitet tööde arvulisest vähesusest. Auhinnatööde seas pole yhtki, millele pidanuks žyrii auhinna määrama mitte niivõrd tema kvaliteedi põhjal kui ainult teatava ergutuse mõttes, ega leidu enam kuigi palju seda kõrgeleennulist enda-ylehindamist, mis on algajaile sageli suurimaks ohuks, küll aga ausat ja piisava enesekriitikaga varustet kirjanduslikku taotlust. Arvestades päälegi, et auhinnasaajate seas ei leidu yhtki lõpetajat, õigustab võistlus meid lootma parimat tulevikuks.

KARL GAILIT

Anton Hansen-Tammsaare kirjanduslik pärand

Hiljuti rabas kogu Eestit meie suure loova vaimu, kirjanik-psühholoogi Tammsaare ootamatu surm. Tammsaare suri eas, millal ta kriitiline pilk ja suur kirjanduslik talent käsikäes oleksid paljugi suutnud pakkuda. Ent olgugi kirjanik surnud — nii kahju kui meil sellest ka pole — ta looming elab, ning jääb püsima seni, kuni üldse räägitakse Eestist, ta kunstist, kultuurist ja kirjandusest.

Tammsaare ilmudes Eesti kirjanduslikule areenile polnud siit märkimisväärset leida. Kogu paremik koosnes Vilde, Särgava-Petersoni, Mändmetsa ja Liivi töödest. Kuid juba oli rajatud realism meie kirjanduses ning ka Tammsaare teosed, erandiks vahest romantiline jutustus „Kuresaare vanad“, on tüüpilisemaid realismi esindajaid.

Tammsaare areng on olnud aeglane. Ning seda selletõttu, et juba tema esimesed tööd olid kunstiküpsed. Aastate möödudes tervanes aga seda enam ta pilk, paranes stiil ja kujunesid vaated.

„Kaks paari ja üksainus“ ning „Vanad ja noored“ on tihedasti seotud teineteisega juba oma kirjeldava stiili tõttu. Sellepärast on

raske leida ka autoripoolset seisukohta. Esimeses Tammsaare avastab ühiskondliku elu suure reegli — inime ne koha ne b kõige ga. „Vanades ja noortes“ leiab ta, et elu ja viletsus on jääv. Äsjaehitatud koda vananeb ning inimene asub uue ehitamise kallale nagu väsimatu sipelgas — ainult selleks, et ta lapsed seda jällegi lõhuksid ja uue asemele ehitaksid.

„Rahaaugus“ püüab Tammsaare leida ühiskonna virelemise põhjust. Ning ta leiabki selle — põhjus seisneb egoistlikus üksteise vastu töötamise, rumaluses — kasutus rahaugu kaevamises.

„Pikad sammud“, „Juudit“ ja „Kärbes“ on määratud esile tooma inimeses peituvate kirgede võimu inimese üle. Kui „Pikad sammud“ ei sisalda mingit õnne ega rõõmu, siis avaldub see „Kärbeses“. See on lihtne rõõm elamisest. „Juudit“ on draama emakssaamise ihast, soo edasikandmise instinktist. Kohati on märgata sama kire ülepaisutamist peagu uskumatuseni.

Kui kõik eelmised teosed lõppesid lahendamatu psühholoogilise ummikuga ning olid oma iseloomult haiglaste inimnähtuste kujutajad, siis

„Kõrboja peremehes“ võime kohata toda tsivilisatsioonist ja kultuurist riknenud ürgjõudu, mis jääb ka surmas võitjaks. Juba hakkab autor tunnetama inimkonna haiglasist nähtusis tervenemise kohta ja viisi — maad ühes raske kehalise tööga.

„Tõde ja õigus“ on eepos maale, milles ta näeb inimkonda tervendavat tegurit. Ei ole võimalik loendada kõiki neid probleeme, mida kirjanik viieköitelises töös on käsitletnud. Ta haarab peagu kõik ühiskondliku elu külgi, kuid peateemaks jääb ikkagi maa kristalliseeriv mõju kultuurist, õigemini pettekultuurist riknenud inimhingele. Sest üks ole Tammsaare ise ütelnud, et mitte kultuuri üliküllus, vaid pigem ta puudus on inimkonnale õnnetuseks. See puudulik tsivilisatsioon teeb inimese egoistiks ja laastajaks, ning ainult kehaline pingutus ning töö võib teda päästa hukust.

Oma järgmises romaanis „Elu ja armastus“ käsitleb autor kultuuri mõju armastusele. Kui „Tões ja õiguses“ inimene ei olnud teadlik (Karin) oma rikutuses, siis nn. mõistusliku armastusega rikutud vanapoiss (Ikka) on sellest isegi teadlik. Ainult veidi suudab tema armastust elustada rikkumatu tüdruk, kuid sedagi ainult seni, kuni tüdruk on saavutatamatu. Ometi avaldab see rikkumatus Ikkalegi midagi hingepuhtuse taolist — eks seda viita ju teose lõpp.

„Ma armastasin sakslast“ on võetud meie igapäevasest elust, ning kuigi on seda ka kõik ta teosed, on see otse piitsutatavalt aktuaalne. Siin tuuakse esile meie rahva olulisemad vead — kadaklus ja tõusiklus. Teose ilmumisel äratas see kõva protesti- tormi ning seda just vastavates ringkondades. Eks see isegi tõenda, et kirjanik-elukriitik oli jälle tabanud valusalt õigesse kohta.

Näidend „Kuningal on külm“ haarab endasse peagu kõik ühiskondlikud nõrkused. Inimene ei saa page-

da tõe eest, kuigi ta seda sageli ihkab. Inimkond peab tsiviliseeruma ja seega hukkuma, sest tsivilisatsiooni käes on võim. Ühtemoodi leivad siin hukkamõistu nii uued poliitilised diktatuurvoolud kui ka kõik kultuurist tingitud pahed.

Tammsaare viimane teos — „Põrgupõhja uus Vanapagan“ — paiskab endiselt piitsahoope tsivilisatsioonile. Tänapäeva inimese mentaliteeti näitab „kultuurinimese“ karje „õige inimene kas või varastabki endale midagi, kui ta tööga ei viitsi teenida!“ Kogu inimühiskond seisab koos Kaval-Antsudest ja Vanapaganast, koorijast ja kooritavast. Ent hoidku Kaval-Ants, koorija, ürgjõulise Vanapagana, kooritava eest! „Põrgupõhja uut Vanapaganat“ on raske mõista. Ehk andis parima tõlgitsuse Tammsaare ise, üteldes: „Alguses mõtleb lugeja, et kirjanik on hull; teose keskel paistab talle, et ta ise on hull, ning teose lugemist lõpetades leiab, et kogu maailm on hull.“

Tammsaare pole üksnes kirjeldaja, ei, ta on ka mõtleja ja psühholoog. Kuid tema kirjeldamisoskus ning eestlase hinge tungimine tegid ta populaarseks. Eestlane on alati olnud mõtiskleja, ning sellepärast on ka Tammsaare meie rahva suurim kirjanik. Kirjeldamine ja järeldustetegemine, need koos annavad hinnatavad teosed. Nii ka Tammsaare juures. Ta stiil — tiraaditsev, paradoksepilduv — on omane sellele sädelevale inimvaimule, kuid on ühtlasi omane ka kogu eesti rahvale. Tammsaare polnud erak, nagu seda tavatseti rõhutada eriti ajakirjanduses. Iga päev võis Tammsaaret näha raamatukogus, ning kes teda märkas, võis kirjanikku näha alati vestlemas, naeratusega näol. Tammsaare tundis rõõmu elust ning ta ainus soov oli, et inimkond elaks õiget elu, olgu see siis kultuurne, tsiviliseeritud, või ürgne, kehalisele tööle pühendatud.

SUUR VAHIE

Katkeid võistlustööst

Tema, s. t. Boris Randver, kolmanda kursuse üliõpilane oli teel kodukülla. Jah, päris tõesti, kuigi ta viimasel kahel aastal polnud kordagi aega saanud külastada oma vanemaid ja koduküla. Kuid nüüd ta sõitis koju, istus kõssivajunud vagunis pinginurgal ja kuulatas vagunirataste monotoonset laulu. Ta mõtiskles.

Ma lähen nüüd tagasi — ajas Boris Randver end püsti, haaras võrgust oma portfelli ja väljus vagunist, sest rong saabus just Borisi kodujaama.

Kodujaama — kas see oli õige sõna? Kuid siiski, olgugi et ta polnud enam kaks aastat saanud siia, see oli siiski ta kodujaam.

Ja nüüd asus ta teele otse kodukülla. Ta oli pärit kirikukülast, külast, mis asetseb kiriku taga. Päris kiriku taga asub küll ainult surnuaed, kuid kaugemal on ikkagi küla.

See polnud küll tavaline kirikuküla suurte talude ja rammususest läikivate hobustega, kellega kihutatakse kirikusse, olgugi et viimasesse on maad vaid pool kilomeetrit ja noore hobuse vaoshoidmine nõuab palju enam vaeva kui jalakäimine.

Ei, Boris Randveri koduküla polnud niisugune. Isegi kirik seal oli teissugune kui mujal. Ei sirutunud ta torn uhkena ja sihvakana taeva poole, ei — ta polnud ei kõrge ega uhke. Madalad sibulkuplid ehtisid seda ristikujulist ehitist. Jah, nii mäletas Boris Randver veel oma koduküla ja ta kirikut.

Ei, mitte milleski ta ei sarnanud harilike Lõuna-Eesti kirikuküladega ja Boris Randveri isal polnud hobust isegi mitte pojale vastutulekuks. Ja ega kodused teadnudki, et ta tuli. Kust võisidki nad seda teada, kui Borisil oli olnud raha täpselt ainult niipalju, et võis pileti osta oma kodujaama.

Nii ta siis astus üsna üksinda läbi kevad-talvise öö. Saatjaks olid tal alul küll mõtted, aga pikapeale olid needki juba kadunud, kuna teekäimine väsitas ja külmunud tee konarustel pidi tähelepanelikumalt astuma.

Kuid juba hakkasid kodukülagi tuled paistma. Jah, see oli kehv küla, pisitillukeste hoonete, viltuvajunud aedade ja kehvade põldude küla. Tuledki, mis akendest paistsid, olid tumid ja mõnest aknast sisse piiludes võis laual hingitsemas näha tattnina ja kus parajasti juba õhtust söödi, sääl võis näha sageli ainult silku ja leiba.

Mingi ängistav, võõras tunne asus Borise hinge. Vaatas oma läikivaid uusi kalosse, need nagu ei sobinud siia seda teed tallama, kus harilikult kompisid külaelanikud oma rautatud saabastega.

Kuid kord oli Boris ise siit lahkunud samasuguste rautatud saabastega ja hiljemgi oli siin küllalt sedasama teed tallanud, jalas rautatud kontsadega kamassid.

Tempora mutantur, nos et mutamur in illis — meenus Borisele kunagi õpitud ladina vanasõna.

Boris puhkes iseendas naerma — ladina vanasõna — siin külas, kus võib olla ei teatagi midagi sellise keele olemasolust. Kui öelda neile midagi vene keeles — jah, seda nad siiski veidi taipavad, sest selle küla elanikud olid inimesed, kes pool aastasada tagasi, lootes saada lapikest maad, müüsid oma hinge hää sõna ja mõnekümne kopika eest vene usule. Esimeselt umbkeelselt preestrilt olid nad mõnegi sõna õppinud seda „riigi-keelt“.

Oligi neile antud igale lapike hingemaad — kõigest 3—4 vakamaad oli seda saanud iga perekond. Seal nad siis olid hakanud virelema. Oli

räägitud neist kõiksugu halba — kogu seda kehvikuteküla oli peetud pooleldi vargapesaks — kuidas võisid nad siis muidu ära elada oma väikesel maalapil. Kuid ära nad elasid. Neile oli ehitatud ristikujuline kirik ja tornid kerkisid sinna nagu suure maoga heinakuhjad. Võib-olla, et need tornid just olidki Boris Randveri koduküla parimaks iseloomustajaks — sibulkuplid kirikul — sibulad kasvasid ka põldudel ja võib-olla, et just sibulatest toitiski end suurem osa külast. Mitte küll, et oleks söödud sibulaid leiva ja leivakõrvase asemel, kuid need andsid siiski külaelanikele suurima sissetuleku, need külast välja veerevad sibulakoormad, sest tagasi tuldi alati kas terakottide või veidi kõhukama rahakotiga. Seda oli neile preester õpetanud.

Ja kui iseseisvuse algaastail oli kiriku külje alt jagatud maad, siis olid ka nemad, pooleldi venestunud valla kehvikud saanud oma maalappidele veidi lisa. Maa ju suurenes, kuid seda oli ikkagi vähe ja pealegi oldi juba harjunud sibula ja sellele pärast lisandunud kurgikasvatusega, et endiselt veeresid sügisel külast välja kurgi- ja sibulakoormad. Ja näis, et ühes kurkide ja sibulatega külaelanikud isegi olid kuidagi setustunud, olid muutunud sarnaseiks pärisvenelastele.

Boris oli lahkunud siit 15-aastasena. Tal olid siis süsimustad kräsus juuksed ja mustad silmad. Juukseid oli siis silitanud ema ja silmadesse olid tekkinud Borisel pisarad: siis polnud tal veel häbi teiste ees nutta. Isa oli suudelnud otsaesisele ja saatnud ta minema. Kümnekroonise oli ka vist pihku pannud ja ema oli selga andnud koguka kompsu söögimoona. Isegi armulaual oli ta käinud ühes vanematega ja Boris mäletas veel, et preester oli eriti kaua peatunud tema juures, andes Kristuse ihu ja verd. Ja pärast kirikutrepil oli ta tema, Borisega rääkinud. Isegi vanemad mehed ei kõnetanud teda enam üleolekuga nagu varemalt või nagu nad

üldse pöörasid vähe tähelepanu tema ealistele, vaid nagu omaealisega, sest Boris ei läinud välja laia maailma mitte potikoormaga, nagu teised setupoisid, vaid — Boris läks linna kooli.

Nii oli ta läinud, tundes end teisest nagu veidi paremana, sest need polnud ju Boris Randverid, kes oleksid julgenud linna kooli minna kümnekroonisega taskus. Ja päälegi mitte niisuguse kümnekroonisega, mille saab isalt uue, kui vana on läbi kulunud. Ei, see jäi Borisel esimeseks ja viimaseks, millega ta kodunt lahkus.

Kuidas elas ta linnas oma õpingute algaastail, oo, sellest ei rääkinud Boris mitte kellelegi teisele. Isegi iseendale ta poleks tahtnud häämeelega midagi enam sellest rääkida, kuid liiga sageli meenusid need aastad. Kehviku poeg linnas koolis — kellele pidigi ta rääkima oma häda-dest ja muredest? Ei kellelegi. Ja nii ta jäi võöraks linnas. Tundis end ikkagi setupoisina, kes alati kannab endaga kaasas sibula ja hapukurgi lehka, kuigi ta nendega muul ajal tegemist ei teinud kui söögiaegadel — neid saatis isa talle linna, muud tal ju saata polnud.

Aja jooksul oli ta teinud kräsujuuksed kammi ja õlide abil siledaks, oli muutunud palju välimuseltki. Silmade säravusest oli ta jätnud palju paksude raamatute vahele. Selle asemel mustas silmade ümbert — uneta ööde tagajärg. Uneta öid — neid oli tal olnud tõesti palju.

Kuni gümnaasiumi lõppklassini oli ta igal suvevaheajal külastanud koduküla. Jah, muidugi ainult külastanud, sest pikemaks polnud tal aega — teda ootasid suvevaheajal need, kellel polnud küllalt edu koolis, kuid kellel oli selle eest rohkesti raha. Need otsisid üles setupoisi ja see pidi neid aitama. Viimasel kahel aastal aga polnud tal aega isegi külastamiseks.

Ja Boris Randver tundis, et ikka suuremaks ja suuremaks kasvas vahe tema ja koduküla vahel.

Juba ammu oli ta seda tundnud. Ei saanud ta enam võtta põlvele kaht

väikevenda, sest need olid porised. Ega nad enam tükkinudki sülle nagu vanasti — vahtisid kaugemalt nurgast seda venda, kes polnud küll aastatelt neist niipalju vanem, et temaga poleks kõlvanud hullata, kuid kellest teati vaid isa ütluse järgi, et see on vend — väikevendade eneste mälestus niikaugemale enam ei ulatunud.

Ja emagi hoiatas igal sammul, et ärgu väikevendid Borisele liiga lähedale kippugu, määrivad Borise uued riided ära. Boris oli tundnud siis veidi häbigi, et temal olid niisugused uued riided, et väikevendid ei tohti-

nud lähedale tulla. Tundis end nagu süüdlasena, kuigi teadis, et võlgnes oma ülikonna tänu ainult iseendale.

Oli tundnud sageli iiveldust, nähes väikevendade Kolla ja Peetri tatiseid ninaaluseid. Oli kohe pidanud lõpetama söömise, kui nägi, kuidas isa sorakil vurrudest tilkus supp tagasi kaussi. Ajuti nagu tekkis väike põlguski kogu selle mustuse ja harimatuse vastu. Siis aga hakkas jälle iseend selle eest süüdistama. Neil polnud ju võimalik teisiti, nad olid sellega harjunud. Kas pidid nad siis oma harjumusi muutma ühe Boris Randveri pärast? Kas siis kogu küla peaks end panema pidurütusse, õppima äri viisakad lauakombed ja pühkima ninaalused, kui üks Boris Randver ilmub kord aastas kodukülla?

Kuid mis veel halvem — ei mõistnud teineteist enam isa ja poeg, samuti küla ja too kolmanda kursuse üliõpilane Boris Randver. Boris oleks tahtnud, et teda külas koheldaks kui endasugust, mitte aga kui kedagi võõrast üliõpilast, kusagil linnast, mille nimi teati olevat Tartu.

Jah, see oli kõige hullem, nad ei mõistnud enam teineteist. Boris Randver oli jäänud ikka kaugemale koduküllast.

Agaga nüüd oli ta kuulnud kusagilt öeldavat — ärge minge kaduma oma kodudele, ärge jääge kadunud poegadeks. Sõna „kadunud poeg“ oli kuidagi lõiganud Borise hinge.

— Ma olen üks neist. Kuid ma ei taha seda.

Ärge jääge kaduma oma kodudele, oli öeldud, ja Boris Randver tahtis selle järele talitada. Veel kohe, enne kui on hilja. Oli pakkinud oma tarvilikuma kraami, öelnud korteripere-naisele jumalaga ja tulnud tulema — kodukülla.

Täna tahtis ta sulada ühte koduküllaga ja selle inimestega, tahtis osa võtta kogu küla suurest pidupäevast küla täisõigusliku liikmena. Ta ei taha olla kadunud poeg, ta ei taha olla võõras omaste keskel.

Oli ju lihavõtte laupäev. Boris oli nimelt tuleku nii korraldanud, et söidab lihavõtte laupäeval. See päev ütles kõik. See oli suur vennastuse ja ühtekuuluvuse püha õigeusklikele.

Õigeusklikele — mõtles Boris Randver — võib olla õigeusklikele küll, aga mitte enam minule, kes ma juba aastaid pole kordagi käinud kirikus.

Kuid täna, täna ta läheb koju ja sealt kirikusse — lihavõtteööks. Ta peab saama lähedale nende inimeste südamele, ei taha jääda kaugemale küla rõõmudest ja muredest. Küla eemaldumisega tundus, nagu oleks temalt eemaldatud vägivaldselt üks tükk temast endast.

Ta ei taha seda, ta peab täna vennastuma kõigi nendega. Miks ei peaks

ta seda saama, ei tohi ju olla mingisugust vahet.

Täna ta läheb samuti koos vanaemaga, nagu kord 20 aastat tagasi, kui ta esmakordselt lihavõtteööl oli kirikus. Pidagu nad teda siis veel härraks ja võib-olla isegi uhkeks, mõtles Boris Randver peagu väikese trotsiga külarahva vastu.

Jah, pidagu, kui ta läheb koos vanaemaga, selle lombakuga, peagu kõige viletsama ja väetimagaga külast.

Kuid sügavamas südamesopis tundis Boris Randver siiski, et on suur vahe ta tänase kirikusse mineku ja selle vahel, mis oli aastate eest, kuigi juba kellahelinad kajasid üle küla, kutsudes, anudes, sealsamas jälle nagu trotslikult eemale tõugates. See kõik oli ju täpselt niisama, nagu aastate eest, millal ka kord lihavõtteööl kirikukellad helisesid ja väike Bora koos vanaemaga vantsis kiriku poole.

Boris Randver jäi koju harima oma isa sibulamaad ja ümber kaevama kurgipeenraid. Viskas nurka oma tekli, laskis jälle kasvada kräsus

PEETER SOLBA

Kevadeunelmad

*Miski kuumab mu rinnas ja põletab,
miski lainena kokku lööb,
kõrgemal maisest ja mustast maailmast,
südameveres mul kihutab.*

*Jälle ma seisan tagasitulnud
süü maailma mu unelmast;
kevadepüike on valgustand hinge
oma kiirist, nii hülgavaist!*

juuksed ja heitis mustist silmist põlevaid pilke Nadjale.

Jäi koju kogu suveks. Jäi see pärast, et oli kuulnud kusagil öeldavat: Ärge minge kaduma oma kodudele!

Tehes isaga ühist tööd, lootis Boris Randver muutuda jälle endiseks Boraks, kes on küll külast kõrgemale kasvanud, kuid kelle juured olid siiski koduküla mullas.

Ajuti nagu näiski see õnnestuvat ja Boris Randver oli küla noorsoo lemmik; oma igatseva karmoškamängu poolest poiste seas ja tüdrukute hulgas oma mustade juuste ja silmade pärast.

Kord sügisel, kui juba korjati peenralt kurke, ütles isa: „Boris, räägi, milles on sul läinud halvasti linnas, et tulid siia?“

„Ei milleski“, vastas üllatunud poeg.

„Siis on ikka õige, mis räägib küla, et Boris Randveril on lahti üks kruvi, et tuleb oma värvitekliga siia isa sibulapõlde harima.“

Nüüd taipas Boris Randver, et oli võimatu tasandada seda suurt mäge, mis oli tema ja küla vahel. Liiga suur oli vahe.

Ja siis läks Boris Randver ühel sügisööl, kui väljadel mustasid rukkiakid, mustad juuksed tekli alt välja tolgendamas ja silmad läikimas. Tundis, et oli võõras ja üleearune noile inimesile, tundis, et oli vahe tema ja nende teiste vahel ja tundis, et oli suur vahe ka temas eneses: üks osa sellest oli jäänud külla ja teine tuli temaga kaasa.

Tehnilisest ja humanitaarsest ellusuhtumisest

Vaevalt ma muidu oleksin julgenud avaldada seda kirjutust, kui mul poleks olnud näivset usku, et kogu muretus realistideperes leidub siiski keegi „omakasupüüdmatu teadusejanuline“, kes ei viska seda käest pärast esimese lausetosinaga tutvumist. Kirjutasin alljärgneva lootuses, et selle läbilugemise järele too üksik kangelane kulutab minutigi aega ühele probleemile, mida kaudselt on tihti puudutatud, kuid mida seni pole viitsitud sõnastada. Sellele küsimusele nimelt, miks ta realisti nime uhkusega kandvad koolivennad ometi nii tähelepandaval määral evivad humanismile iseloomulikke jooni: vabadustungi, ühtekuuluvustunnet ja — huumoriarmastust.

Teaduse vastu aus inimene ei saa punastumata väita, et me kindlasti teame, misugune siht on mingil toimingul või mitu sihti tal üldse olla võib. Küll saab niisugune inimene aga öelda, et teatavil toiminguil on teatavad sihid, ja muidugi ka vastupidi: teatavate sihtide saavutamiseks on olemas teatavad toimingud.

Kui me leiame, et ühe sihi saavutamiseks on võimalik kasutada mitu erisugust vahendavat toimingut, oleme seatud valikuvajaduse ette. Valiku teostamine on paratamatu, sest ka sellest loobumine oleks valimine, — nimelt teostamise ja loobumise vahel.

Teadvuslikult valides oleme toimelnud eetilisel.

On raske eitada eetilise toimlemise momenti üheski teadvuslikus tegevuses. Selle vastu on meil aga võimalus jälgida seda eetilist normi, millel põhjaneb tehtud otsustuse laad, vabadus arvustada ja hinnata seda väärtust, mida teotsemisel on silmas peetud.

Ja inimsust margapuuna kasutades kaalume häid ja halbu, s. t. kõrgemaid ja madalamaid arenemisastmeid peegeldavaid norme.

+

Kooskõlas sellega, et inimene on osa loodusest, võime ta arenemiseks märkida kaht paralleelset tendentsi. Üks neist on suunatud välise looduse kohandamisele inimese füüsiliste vajaduste rahuldamiseks, teine — sisemiste loodusjõudude kujundamisele, mis avaldub tungide sublimeerimises (õilistamises). Üks tendents tegeleb reaalsusega, milles inimene viibib, ja püüab õppida tundma situatsiooni, kuna teine tendents sihhib sisemisele kontsentratsioonile, nähtuste mitmekesisuse mõtestamisele ja inimese jõudude igakülgele väljaarendamisele.

Nagu näeme, on meil esimesel juhul tegemist päämiselt otsustuse ja teotsemisega, praktilise toimlemisega; teisel juhul — nende väärtuste loomise ja arendamisega,

mida teotsemisel aluseks võtta, eetika kultiveerimisega.

Hariduse andmises ühe või teise momendi rõhutamine tähendab kas reaali- või humanitaarharidust.

Humanitaarharidus peab otseselt silmas, et iga tõelise elusisalduse sünnikohaks on inimese sisemus ja selle rikastamiseks ning puhastamiseks püüab ta liikuda teid mööda, kus inimene saab olla kõrgemal sellest, mis on juhuslik, ebaoluline, mis on ainult eksisteerimine.

Realharidus tugineb just samale alusele, kuid haarab ka osa meid ümbritsevast reaalsusest. Ei saa teha olemuslikku vahet humanitaarhariduse ja reaalariduse vahel, nende erinevused ilmnevad ainult pääleehitustes. Päälegi pole enam kaugel aeg, kus humanitaarharidus lõplikult vahetab mõtlemise koolina esinevad antiikkeeled matemaatika vastu, mis oma pidevuse ja range loogilisve tõttu on märgatavalt tagajärjekam klassilise mõtlemise kujundajana.

Pääle eelpoolmainitute tunneme veel üht liiki haridust. See ei sisalda humanitaarse haridusideaali elemente, vaid püüab otseselt vallutada reaalsust ja õppida tundma n. ö. situatsiooni. Seda tunneme kutechariduse, õigemini küll tehnilise ettevalmistuse (kõige laiemas mõttes) nime all. Siia ei kuulu enam inimese jõudude igakülgne arendamine ega nähtuste mõtestamine, siin on ainult tungimine meie eksistentsi vahetult ümbritsevasse ainevalda, kus antuna pole eraldatud ebaoluline olulisest, juhuslik säädusepärasest.

Niisuguse üldpildi puhul tehnilisest haridusest tekib nagu iha keelduda seda üldse hariduseks nimetamast. Seda tegema peaks ki, kui tehnilise ettevalmistuse ideesse ei kuuluks juba eeldusena humanitaarhariduslik põhi. Algselt ta on ju võrsunud samast sünnijurest teiste haridustüüpidega, nimelt omakasupüüdmatust teadusehimust. Tehniline haridus on mõeldud loomuliku paralleelina humanitaarsele väljaarendamisele, elulise jätkuna teoreetilisele baasile. Ja kui nüüd peaks pakutama ainult tehni-

list haridust, ignoreerides täielikku (vähe-
malt küllaldast) humanitaarset alust, siis
on see viga, mis ei peitu mitte tehnilise
hariduse idees eneses.

Humanitaarharidust ei saa kõrvaldada,
sest ilma selleta kaob haridus üldse. Ei saa
ju nimetada harituks inimest, kes hävitab
iseenese tehniliste jõudude väära kasutami-
sega.

Alles humanitaarharidus juhatab meid
väärtustele, mille abil õpime oma võimete
ja saavutuste õiget, inimsusega kooskõlasta-
vat rakendamist.

Eelnenud arutelud juhivad automaatselt
järgmisele: filosoofia ja teaduse küsimu-
sele. Siin on analoogiat lahendusis ja sugu-
lust hoiakute mitmekesisuses, millega nendele
probleemidele lähenetakse.

Väidetakse, et filosoofia on kasutu, kuna
filosoofide puhtteoreetilised konstruktsioo-
nid ei mängivat kandvat osa ajaloos ja are-
nemises, et sügavam mõtlemine on ajaraia-
kamine, asjatu jne. Lühidalt: filosoofiat
taunitakse konventsionaalselt praktilisest
seisukohast, kuna ta pole „elulähedane“.

Tuleks siiski kõigepäält teada, et filo-
soofia on selleks, et asju s e l g e k s t e h a,
mitte et neid segamini ajada, nagu muga-
vasti arvatakse.

Teiseks: nagu on loomulik füüsiliste
tarvete rahuldamine, on loomulik ka psüü-
hiliste arvete rahuldamine, mille kõrgem
aste väljendub just filosoofias. Ei tuleks ka
unustada, et filosoofia on „tarkuse armas-
tus“, teadmine teadmise pärast, kuna enamik
teadusi taotlevad praktilisi sihte.

Ja ka praktilise kasu taotlejatele: filosoofia
on kasulik emateadusena.

Filosoofia kergitab kõikvõimalikke proble-
emeid. Kui tal seejuures õnnestub usutavalt
väita, et teatud probleemi lahendamiseks
on tarvilik mingi nähtuste valdkonna spet-
siifilise-metoodiline uurimine, on sündinud
uus teadus.

Tuntumaiks näiteks on astronoomia ja
psühholoogia. Nad iseseisvusid, kui filosoofia
neile näitas eksaktse aluse.

Väidetakse samuti, et filosoofia on eba-
teadus, kuna tema süsteemid toetuvad sa-
mapaljudele eeldustele, kui maailmas on
olnud filosoofe.

Jätatakse aga silmapaari vahele, et ka
teadused asendavad kogu aeg vanu tõdesid
uutega ja on sunnitud vahetama kaua ainu-
õigeks peetud eeldusi.

Lobatševski ja Riemanni geomeetriad
näiteks tekitasid oma laiendatud ruumi-
mõistega põhilise murrangu senises euklei-
dilises ruumitunnuses. Einsteini relatiiv-
susteooria nõuab kogu Galilei-Newtoni me-
haanika ümberkorraldamist.

Kui täppisteadused oma eeldusi harve-
mini vahetavad, siis küll seepärast, et täp-
pisteadlasil pole nii jõulist loovat vaimu
kui filosoofidel.

Võib otse vastupidiselt väita, et filosoofia
on teadustest sellevõrra „teaduslikum“,
et ta kaugelt rohkem püüab tunnetada, kui
seda ükski teadus suudaks.

Teadusel ja filosoofial on ühine sünni-
juur ja ühine lähe.

Nii teadus kui filosoofia on inimese tea-
duslik-teoreetilise vaimu produktiks. Mõ-
lema ühiseks lähteks on teadmuse s a l l i -
v u s e meelsus, mis on valmis tunnustama
kõike, mis on vigastamatult läbinud objek-
tiivse kriitika proovikojad.

Teadus ja filosoofia peavad arenema
käsikäes, sest nad vajavad teineteist ja ini-
mene vajab mõlemaid.

Filosoofia olemusse kuulub tendents
teadmusele ja üldkehtivale tunnetusele,
seega on üksikteaduste poolt kontrollitud
andmed juba eeldusiks.

Teadus saab filosoofialt objekti ning
metoodi ja käsituse sellest, mis on üldse
võimalik.

Inimene saab filosoofia puudumisel vas-
tata ainult küsimusele: „missugune?“, tea-
duse puudumisel — ainult küsimusile:
„mis?“ ja „kuidas?“.

Viimasel ajal on teravalt päevakorda
tõusnud küsimus tehnilisest ja humanitaar-
sest haridusest.

Kõneldakse nagu paratamatust vabanda-
valt praegusest tehnilisest sajandist, mis
seadvat inimesele erakordseid nõudmisi.

Unustatakse sääljuures, et kõik järgmi-
sed sajandid on veel palju „tehnilisemad“.
Kuidas nimetada siis nende nõudmisi?

Nõutakse energilisi, „kaineid“ teinimesi,
kes suudaksid pidada sammu aja ja tempoga.

Siit on näha eetika mandumise tagajär-
jed: inimene on saanud eneselooodud teh-
nika orjaks ja on sunnitud ennast kohenda-
dama selle järgi. Kuigi tehnika kui abi-
vahend peaks ennast kohendama inimese
järele.

Kurdetakse, et inimene ripub ikka veel
v a n a d e ideaalide küljes.

Mida peakski ta siis tegema, kui kunstiline
looming ja loov mõtlemine on juba
tema eriomaseid jooni?

Tehnika haarab ainult väikest osa loo-
vast mõtlemisest ja on vajalik selleks, et
inimene saaks paremini kasutada ülejäävat
osa. Tehnika on ikka ainult vahend, mitte
siht.

Ei tarvitseks nii innukalt noorte hulgas
propageerida tehnilist mõtlemisviisi.

Humanitaarteaduse kõrvaesurumine hä-
vitab inimese individuaalse isiksuse. Sünnib
massistumine ja koos sellega inimese va-
hendiks saamine tehnika, ühiskondlike grup-
pide ja riigi kasu taotlemisel.

Ometi on tehnika, ühiskondlikud grup-
pid ja riik inimese, mitte inimene nende
pärast, sest inimene ise on nad loonud.

Humanitaarteaduse mandumisega kaasub mõlemisvõime mandumine, silmaringi kitsenemine ja süvenemasvõime seega kaob.

Inimene järgneb kergeusklikult vale-ideaalidele, sest ta suudab haarata ainult pinnapäässet, aga tõde on sügavamal kui vale.

Praktilisi tõestusi sellele võime küllalt leida päevakorrasolevate maailmapoliitiliste vahetõrgete argumentidest.

Analoogiline sellega on ka kutsehariduse ja üldhariduse küsimus.

Inimest õpetatakse töötama, kuid mitte oma töövilja kasutama. Nn. „teoinimese“ viga on see, et ta teeb küll, aga kunagi ei tea, mida nimelt.

Tööoskus on mõistuse produkt, mitte vastupidi. Kui mõistus oleks tööoskuse saa-

dus, siis oleksid vaimseteks juhtideks ja väärtuste loojajaks tegelikud töölisel, mitte aga „teoreetikud“.

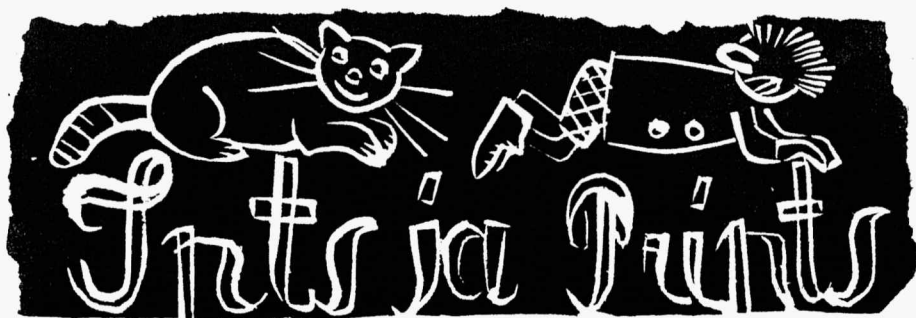
Seepärast peab mõistuse arendamisel olema eesõigus tööoskuse ees.

Samal põhjusel on asjatu kahetseda tööoskuse omandamisele hilisemast east kulutatud aega, mis on sündinud humanitaar- ja üldhariduse saavutamise arvel.

Enne humanitaarharidust, siis tehniline.

Ja lõpuks: kas saab üldse kõnelda tehnilisest ja humanitaarsest ellusuhtumisest kui üheväärtuslikest nähtusist? Kindlasti mitte. Sest kas haridus on üldse haridus, kui ta toodab ainult osaliselt väljaarendatud inimest?

O. MIKIVER

Sügavalt filosoofiline veste

Ints oli peaaegu viis aastat vana. Tema truu sõbra ning kalli kaasvõitleja Printsiga eluiga ei teadnud ära määrata aga ükski professor ega muu targem vanamees.

Prints oli selline salapärase tegelane: kasukas oli tal hall nagu taadi habe, aga ise oli sealjuures veerand Intsu suurune. Yldiselt oli Prints täiesti positiivne tüüp ja iga tema silmapilgutus ja vuntsikeerutus sisaldas kauni annuse suursugust, härrandlikkust, kuninglikkust, sinivere- susest ja kylmaveresust. Seepärast oli ka Intsu sydame palavaimaks sooviks igas tykis Printsiga sarnaseks saada. Siiani olid aga kogemused tõestanud pigem vastupidist, näit. kindlad andmed näitasid, et ta, s. o. Ints ei kasva mitte väiksemaks, vaid hoopis suuremaks.

Olgu tähendatud, et Prints oli kass, kõige paremat sorti maatõugu kiisu. Seega evis tema käitumine teatud kassile omaseid jooni: näiteks armastas ta isa vildis tukkuda. Ints sellega hakkama ei saanud, olgugi, et ta päris ennastsalgavalt vastavaid katseid sooritas. Suure ähkimise saatel õnnestus tal kord pea vildi säärest sisse rammida, ent see oli ka kõik ja ähvardas jäädagi nii, sest vilt tagasi ei tulnud.

Antud olukorda kasutas Ints oivalisimalt. Ta hakkas mängima vihast elevanti. Kui elevant parajasti heleda häälega mõirgama hakkas, astus tuppa teenijatydruk, kes vihast metsloomakest nähes pisut minestas, nagu see naisterahvail viisiks on.

Ints asus oma ohvrile appi tõttama, kuid piiratud vaatevälja tõttu

jooksis ta söögilauale otsa. Juhtus nii, et Ints tahtis laua alt läbi ronida, vildike aga laua pealt minna ja et läbirääkimistesse ei laskutud, suvatses vilt jäädagi lauale leivataldriku naabruses; Ints aga võttis istet laua all, et sygavamalt järele mõelda, kas nutta või mitte.

Kogu Intsu martyyriumi kestel istus Prints ahjuaugus, leides peategevust oma esi- ja tagajäsemete lakumises ja kõrvaltegevust kõige toas toimunu jälgimises.

Oma arvamist asja kohta väljendas ta pikas ja lais haigutuses, mis ytles: „Mina ei tea küll, mida siin taotellakse, aga viisakus olgu eelkõige. Vildid on loodud selleks, et kassisugu võiks neis magamisaset leida ja palun vastavat tavaõigust arvestada. Vastasel korral olen sunnitud haigutuse lõpetama ja aktiivseks muutuma.“

Aktiivsust polnud aga vaja, sest Ints oli unustanud vildi hoopis ja viibis söögilaua all kõhuli sygavas mõtiskelus.

„Elu“, mõtles ta, „ei ole lillenopimine. Elu ei ole ka elevandimängimine. Elevant teeb lauale haiget ja laud teeb elevandile haiget. Sellepärast pole see hea. Ent mis on siis elu? Kas on elu ehk kassile kärbeste ppydmine. Ei, isa pole midagi säärast ytelnud ja pealegi ei söönud Prints seda kärbest ära, mis ma talle ppydsin.“

Noore filosoofi ekslev pilk kinnitus tollele mittemidagitegevale nurulöövale kerale ahjuaugus ja uued, kavalad mõtted läbisid ta peaju.

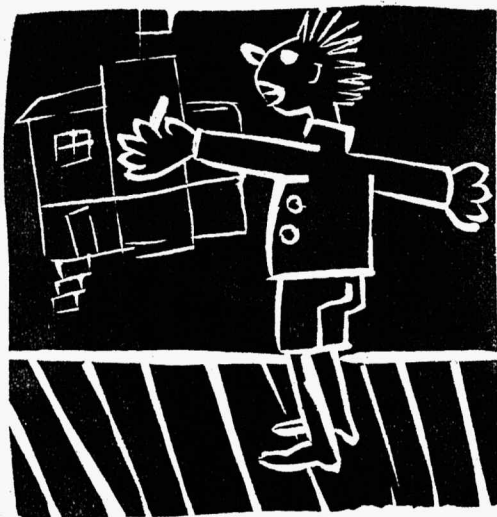
„Kui mina ei tea, mis on elu, siis Prints ehk teab. Prints tunneb elu, sest ta on vanem kui mina ja ta ise kokku. Isa ja ema on ka vist üsna targad, aga nii targad kui mina ja Prints ei ole nad kindlasti, sest nemad teevad tööd. Prints aga magab ja on järelikult palju rohkem maailmaasjadest teadlik.“

Ints oli oma mõttetöö viljast, mis muide esimene sellesarnane polnud, lõpmatult vaimustatud ja ta oleks

selle yle kirjutanud paksu raamatu, kuid kahjuks ei tulnud talle meele, et raamatud on olemas.

Yks mänglev päikesekiir lainetas parajasti sel hetkel tuppa ja nimelt laua alla Intsu näole. Varsti tuli teine veel ja siis terve kari. Valgus segas teatud määral lauaalust ja sundis teda oma ajutise peakorterit hylgama.

Ta siirdus oma sõbra Printsi maaalale, ent viimane, olles heitnud laisa pilgu seinakellale, (mis muide seisis) leidis paraja aja olevat asuda pealelõunasele toa ylevaatusele ja esemete ylelugemisele.

Ints pidas seda ettevõtet jällegi yheks geniaalsuse tunnuseks, sest isa ja ema ei kõndinud kunagi nii suursuguselt ja aeglaselt mööda tube.

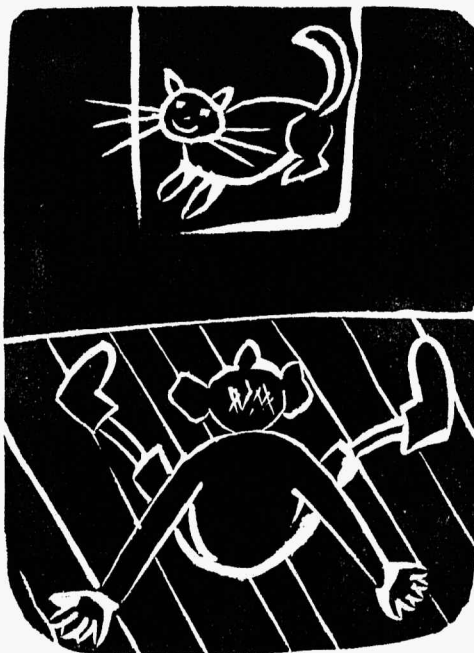
Jälgides silmadega kiisut, Ints pani tähele ka oma mõtteid, mis yks-teist taga ajades läbi pea lippasid. Yhel mõttel sai ta sabast kinni ja see mõte oli järgmine:

„Kui ma paari aasta pärast vanaks saan ja mind, ytleme, kuningaks või mõneks muuks tähtsaks meheks tehakse, siis oleks kindlasti kasulik tunda seltskondlikku viisakust ja seda sorti kraami.“

Ainuke olend, keda Ints võinuks ses suhtes õpetajana kasutada, oli

arusaadavalt vana Prints ja sinna-
poole pöörduski nyd Intsu mõte.

Esimesena soovis ta täiendada
oma teadmisi tubade ylevaatamise
ja muidujalutamise alal, milleks ta
valis meetodi à la Prints. Ta laskus
küpuli põrandale ja sooritas sisse-
juhatauseks hääletu retke põiki yle
toa. Põrandalauad kyll naksusid ja
põlved tegid lohisevat häält, aga Ints
tegi, nagu ei kuulekski ta seda. Muus
osa oli kõik korras. Jõudnud ukse
juurde, nuusutas ta põhjalikult kõiki
selle ääri, peale ylemise muidugi,
peale selle veel põrandariidenurka ja
naelapead, aga oma imestuseks ei
tajunud ta midagi nimetamisväärsset.

Siis rändas Printsi jünger pliidi
ette, kus ta puudutas, täpselt nagu
Prints seda paari minuti eest oli tei-
nud, oma käpaga esiteks söetykikest,
siis puulaastukest ja lõpuks veeloi-
gukest, mis kõik asetsesid põrandal
yksteise kõrval.

Tagajärg muidugi oli see, et käsi
sai mustaks ja märjaks. Printsi
käpp polnud aga kunagi ei yks ega
teine. Jälle tekkis yks loogiline vas-
tuolu ja kahtlusemuri asus närima
Intsu sydant.

Parema järelemõtlemise huvides
pyydis ta jalaga kukalt sygada, (à la
Prints, teadagi), ent kyllap see kuk-
kus nii naljakalt välja, et ukse peal
keegi naerma hakkas. Naerja oli isa.

„Noh, Ints-poiss, mis sa siin mä-
sad?“ päris ta.

„Õpin kuninglikku käitumist,“
vastas poeg, hämmeldatud isa vaik-
sest ilmumisest ning rõkkavast nae-
rust. *Isa astus lähemale, võttis istet
ja tõstis poja põlvele.

„Nii-nii, või sina õpid kuningaks.
Ega pole paha mõte — aga eks me
näe, kas sa pärast tahadki enam sel-
leks saada.

„Kuule taat, Prints on ju ka ku-
ningas — hiirekuningas, nagu räägi-
takse — ja hiirekuninga põli on ypris
hää. Mina tahan vähemalt hiire-
kuningaks saada!“

Nõnda kostis Intsuke, isa aga
vaatles teda äraseletatud lõbususe
ilmega, patsutas talle õlale ja astus
jällegi vaikselt toast välja.

Ints jäi tuppa luurama uusi või-
malusi endaarendamise alal. Isa jutt
tema kindlat karakterit palju ei
olnud mõjutanud, kuigi teda pisut
hämmastas nii ykskõikne suhtumus
kuninglikesse asjadesse. Rohkem
paelus teda päikeselaukude mäng toa-
seinal. Virvendavad, helkivad plekid
ja jooned kujundusid ta meele hiil-
gavaks ehitiseks paljude akende ja
tornidega. „Sellises majas elan siis,
kui olen kuningas,“ mõtles Ints ja
otsustas suurema löbu saavutamiseks
oma kujutluspilti pisut selgemaks
muuta. Selleks haaras ta söetykikese
ja asus usinalt vedama seinale
akende, uste, treppide ja katuste
piirjooni. Torni tippu tegi ta nelin-
nurga, mis tähistas lippu. Kui aga
lipp on valmis, ei saanud ta teisiti,
kui pidi valvelseisaku võtma ja vahi-
sõdurit mängima. Sekund hiljem tek-
kis mõte, et lossi ja sõduri juurde
kuulub ka muusika. Muusikategemi-
seks näis Prints imekohane, kuid
kurvastusega nentis Ints, et Prints
oli majast lahkunud. Järelikult tuli
tal endal rakendada oma võimed,

mida ta ka edukalt tegi, laudes vaheldumisi neid kaht laulu, mida ta oskas, nimelt „Ants oli aus saunamees“ ja „Oh igavik, oh igavik“, mõlemaid yhise viisi pääl.

Vahisõdurimängimine kui äärmiselt ebakuninglik tegevus tyytas peagi Intsu ära. Tal tekkis iha koos Printsiga õhtutunnikese vaikes mõtlevahetuses veeta, ent nagu mainitud, oli viimane väljunud ega ilmunud sel päeval yldse koju. Oli, mõistate, kevadine aeg.

Järgmisel hommikul viibisid Ints ja taat kahekesi toas, kui Prints ypris vaikselt sisse hiilis.

Prints oli erakorralises seisukorras: kõrv oli lõhki ja silmnägu verine ning kriimuline. Intsu rabas tema sõbra välimus nii, et ta päris pooltöinates kogeles isale kysimuse selle põhjustest.

„Prints on öisel turniiril oma kuninglikku au kehvasti kaitsnud,“ vastas isa kurvalt.

„Ma ei saa aru,“ nuuksus Intsuke, „mulle näib, et ta on hoopis naha peale saanud.“

„Just, poja, naha peale. Kuningad saavad kaugelt rohkem peksta kui lihtinimesed. Tänapäeval ei tehta vahet hiire- ja muidukuningate vahel, kõigile antakse hagu.“

Intsule oli see kui sõnum teisest maailmast.

Ka Prints kurb pilk ja haavulakuv keel näisid ytlevat talle: „Jah, poja, nahapeale...“

Ints tundis tarvet seda muljete-kogu yksinduses ära seedida. Selleks kohaks valis ta magamistoa, kus ta veerandtunnilise mõtiskelu järel jõudis otsusele, mis oma tähtsuselt oleks väärind kindlasti avaldamist paksus, targas raamatus. Kuid teatavasti Ints ei osanud kirjutamiskunsti. Sellepärast märkis selle otsuse yles see, kes tunneb kirjutamist ja nimelt järgmise pealkirja all:

„yhe vabariiklase synd.“

Mälestuseks

Juba lapsena oli ta seda,
väga halvaks kõik pidasid teda:
kõik, mis õige, tal viltu ja kiivas,
pyhi tundeid ta teadlikult riivas,
avameelsust ei teragi hinges,
veres alasti teesklus vaid ringles;
endal iial ei pisarat silmas,
intiimsusest aimu ei ilmas.

Ja saigi temast yksiklane,
mõrk, syng, vindund pessimist;
all põrandate laudse kaane
kyll elukoht tal olnud vist.

On häbi seda,
häbi seda vaadata on,
sest ta
on ära seda,
ära seda teeninud on.

Ei viimsele kerjusele agulihoovis
seda niisugust saatust ma sooviks:
elurataste roopais ta magas,
mustad kopikad tuultele jagas,
selles osas ei sentigi raha
jätanud teistele matmiseks maha —
eluvasar löi peagi rymp-rymp!
jää pihku vaid koljuluid kimp.

Surmalaps on inimene,
liha on kui lilleke;
ära seda surmavene
viib, kel vastupidist tee.

On häbi seda,
häbi seda vaadata on,
sest ta
on ära seda,
ära seda teeninud on.

Jutt ühest tagasihoidlikust lõpuklassist

On maakeral palju selliseid asju, milledest räägitakse liiga palju, nii et asi ise suure jutu taha ära kaob; on aga ka selliseid, milledest peaks räägitama kasvõi veidigi, aga minnakse sõnalausumata mööda, otsekui oleksid need väljaspool arvustust.

Janoh, millal on üks realist meie koolimaja kolmandalt korralt või teise korra kagupoolselt tiivalt tulnud sellele, et teise korra loodetiivas asub üks klass, kes vähemalt enese arust pälvib tänavu ülimal määral tähelepanu — proügmnaasiumi auväärt abituriendid, kes küll tagasihoidlikult näitavad oma lõpumärgist vaid ketijuppi, mis ulatub üle taskuääre kinnituskohani, kuid sisemiselt on täis seda uhket teadmist: lõpetame, kuid siiski ei lõpeta. Meil on küll lõpumärgid, kuid kogu selle au ja uhkuse juures pole meil vaja sugugi varsti täies koosseisus välja kolida sest vanast armsast majast, kus valitseb põhimõte „üks kõigi, kõik ühe vastu“, see on ühe ruumi elanikud peavad kõikide teiste ja nende teiste ruumide elanikud selle ühe ruumi omadega ninavingu ehk praeguses keeles valju neutraalust.

Näen seda iseäraliku üleva enesetundega täidetud klassi enese ees — pealtnäha kaunis odav läbiajamine. Kaheksa- üheksateist lauda, kari toole, mingisugune tamme- või kes teab mis puust pukk, tahvel, tükk kriiti — see on selle klassi sisustus. Ja poisid ise sinna juurde — kas unised või täis igasuguseid väikesi patuseid vigureid, olenedes sellest, kuhu poole on pööratud parajasti tundi andva pedagoogi silmad.

Sest üldisest massist paistab silma mõningaid iseäralikumaid inimesi, nii selliseid, kes vaid teevad, suu irevil, koledat häält, kui ka selliseid, kes istuvad soliidsetl oma prillide taga ja püüavad matkida suuremaid isandaid.

Jah, siinsamas ees istub kaks pisikest poissi, V a l t e r ja V a l n e r. Nende eriülesandeks on muretseda tundide ajaks värsket ajaleht, mistõttu neil kipub puudus tulema isegi vihkude ostmise rahast. Ja veel mis — harilikult kuulutavad nad matemaatika kirjatöö ajal endid ühte rühma. Aga saksa keele õpetajaga neil on vahekord hea, sest saksa keelt nad oskavad. Otse lust on vaadata õpetaja rõõmsat nägu, kui ta nendega räägib, kuigi jutu sisu on tavaliselt hirmsaim noomitus.

Nende taga istub Jussist-isand, kes on klassi esindaja kõigil aladel. Kui tarvis midagi ette lugeda, luukeresid tassida, kriiti tuua või teha muud klassiühiskonnale kasulikku tööd, soovitatakse sellisele tööle ikka klassi traditsiooniline teomees Juss, kes aga enesele osutatud au näeb kahjuks läbi halva prilli ja töötab soovitajatele pärast anda nahatäie, kusjuures musttuhast välku särtsub ta silmadest altprilli välja.

Jussi pinginaaber A v u h h ei paista millegagi eriti silma, küll aga teeb kisa, kui keegi ta nime hääldab valesti.

Veel pink tahapoole — seal istub kaks idamaalast. Esimene neist, nimega K r j p s, on täis kanget äri-vaimu, aga eesti keeles enesele siiski üle „kolme“ ei oska välja kaubelda. Kurdab ise: „See on otsekui vanapoi si munakeetmine: viis tundi podisevad katlas, aga ikka veel kõvad...“

Teine idamaa mees Š a h h I r a a s on endassetõmbunud isand, kes, kui oma suu lahti teeb ja seda kohe kinni ei pane, hakkab praalima, nii et lase aga käia. Korra rääkinud, et olnud vanasti fakiir, ja lubanud kitsafilmi mao kombel ümber kaela mässida ja siis põlema panna. Põlgab teine tant-sukursusi ja tantsib vaid eneseloodud „Turning on the heel“i“.

Edasi libiseb pilk üle Reinu-
vaderi, kes olevat füüsikatunnis
teisi oma sabaga peksnud, üle alati-
naerateleva isanda Rolandiuse,
kuni jääb peatuma Anton Mart-
sile, kelle peanupp ümmarguse täis-
kuu moodi näoga teravalt silma tor-
kab. Sealsamas kõrval äratav aga
veel enam tähelepanu Martsi pingi-
naaber Üleväli — samuti pea poo-
lest, mis kuulu järgi olevat seestpoolt
sinine. Üleväli ongi see asjamees, kes
hommikuti käib ühe klassivenna juu-
rest teise juurde ja kuulab järele,
kas keegi pole midagi tänaseks üles
andnud...

Nende taga tabab silm kaks roo-
sat põske ja veripunased huuled, mil-
ledele lisandub veel Timbit Len-
nise oma kurvavõitu silmadega. Kuid
siiski arvatakse ses poisis vaimu ni-
ivõrd üle pulbitsevat, et tahta teine
realistide igivana traditsioonilist elu-
olu roopast välja ajada.

Sel põhjusel on asutatud tema
vastu võitlemise selts.

Ja nüüd järgneb viimne pink —
Pusu ja Väinart Brambo. Pusu on
suur mees ja suur muusikant, otsast
otsani täis kõneinspiratsiooni ja
muusikaannet. Talvel juhatas ta paa-
ril õhtul uisuvälja orkestrit, kuid
siis keelatud see ära, sest et paar
baretikandjat olla endid naernud
meie andeka dirigendi üle poolsur-
nuks.

Väinart Brambo, pikk ja
kitsas mees, pea otsas otsekui kõh-
nal Apollol, on suuremat sorti sule-
mees. Räägitakse, et uusrealistide
„helisev vaikus“ olevat kehastunud
Väinarti püksirihmas. Saksa keelt ta
ei kannata, kuid mõningaid üldnime-
sid kirjutab suure algustähga ka
eesti keeles.

Üks rida on läbi; vaadelgem nüüd
järgmist — mugavuse mõttes alakem
tagantpoolt.

Seal paistab suure ja pika ühis-
konnakriitiku Berthold Reinu
kõrval silma õrna hingega poiss, ni-
mega Alias, kes armastab võõr-
sõnu kõigest südamest. Kuid korra,

kui ta Iraasi tahtnud nimetada hul-
luks, öelnud „amoraalne“, mispeale
Iraas lubanud tuua politsei.

Edasi on näha sügavaltmõtletjat
ilmatarcka Lõvisalu, kes on üm-
ber lükanud hulga kuulsate mõtlejate
väiteid. Ta kavatseb, nagu kuulda,
astuda lähemasse kontakti ka teiste
suurvaimudega; esijärjekorras, võib-
olla juba tuleval suvel, reisib ta Tur-
kestani ja lubab seal kuulsa hindu
filosoofi Sokratese üles otsida. Kah-
ju, et ta ei saa midagi avaldada trü-
kis, sest et ei leidu kirjaviisi tema
algupärase mõttekäigu fikseerimi-
seks.

Ta pinginaaber Sass ei paista
millegagi silma, vahest ainult sel-
lega, et püüab võimalikult vähem
silma paista. Veel pink ettepoole on
aset võtnud Priidu, kes laulab
ilusa heleda häälega ja kes igapähele
alati õnne soovib, ka siis kui selleks
pole mingit põhjust. Priidu pingi-
naaber on Puhmakene.

See on väike armas kräsus peaga
poisikene. Ta kannab talv läbi kingi,
et poolsaabaste raskusega oma jalgu
mitte liialt kurnata. Ja kui keegi ajab
rumalat juttu, naeratab Puhmakene
häbelikult.

Suur, soliidne ja suure jutuga on
aga priimuseabi Nulliorg. Tem-
mast eespool on aset võtnud Kitse-
maa, keda üldiselt peetakse klassi
patuseks, sest usuõpetust ta pole
tänavu sügiseni üldse õppinud. Viim-
masel ajal on siiski märgata meele-
parandust: teda olevat nähtud korra
isegi Immaanueli kirikus.

Ta pinginaaber P. Ajuste on
tõsine inimene, kes siis, kui teised
mingi nalja üle naeravad, pistab
käed püksitasku ja haigutab.

Eesmisest pingis istub aga kärsitu
poiss Epp Laimundi. Tema eri-
ametiks on hindeid õpetaja märkmi-
kest maha lugeda ja Veltriga tunni
ajal ajalehe pärast kiselda. Ja seal
on ka igasuguste legendidega ümb-
ritsetud Joe. —

Imelikul kombel on see klass rüh-
mitatud nendeks, kes äratavad tähe-

OLEV MIKIVER

lepanu ja võivad anda kirjamehele inspiratsiooni, ja nendeks, kes seda mitte ei tee. Neist kahest pingirea-täiest õppureist oli ju ikka midagi öelda, kuid kolmas rida, see kus õppuril on osaks suurim kiusatus vaadelda kena või sünget loodust läbi aknaklaasi, on, võta või jäta, „tühja täis“. Sealt paistab silma vaid mõni, kes on klassiühiskonnas saanud korda täähelepanud asju.

Näiteks *M a s s a*, läbi ja läbi seltskonnainimene. Sõita teine igal hommikul kooli halli limusiiniga ja — muuseas — tal on imestamapaneval kombel eesti keele ülesanded just siis tehtud, kui härra õpetaja neid küsib.

Massa pinginaaber *R i m m e l* on paha poiss, aga hea südamega. Sest alati kulutab ta kaasõpilaste kasuks aega sellega, et laseb end korralikult läbi noomida.

Tagantpoolt paistab silma veel ka õpilane *T ö ö t s*, kes varemini olu-vat päästearmee teenistuses, sealt aga ligimesearmastuse pärast vallandatud.

Noh, on seal veel *S i m b a*, kel hääleregister on eriti tugev; üks libe mister, kel traagilisim hääle on klassis ja kel *P u s u g a* alati rahad sassis. Ka paistab silma *V i s p e i n*

V ä i k e; *E n n A j u s t e*, tagaklassi teaduslik päike.

Kolossaalse kerega torkab silma *O l f a*, kes jätnud kord hambaist ilma klassivend *P r i i d u*. Eespool — *M ä g n a r R a g i* ja ta pinginaaber, pilkepiltnik tragi: *K o i t E n d l e p p*, kes mängivat seitsmel pillil ja enda kallal fototõvebatsillil laseb närida. Lõbus mulje *K a v a l - A n t - s u s t* jääb, kes vaimustet ühest uut moodi tantsust: ta seltsimeest pikali lükata püüab, kuid selle siis lennust kinni püüab.

Jääb mainida veel *R o g u s k i V o l l i* ja *V ä r d i*, kes üldse mingit rolli ei mängi, mis huvitaks, tõstaks tuju — ja lõppeks veel *K a l j u - k u k e* häbelik kuju. —

Jah, primusest ei pannud ma sõnagi kirja. See tuleb sellest, et ei taha kuidagi sellise kõrge isanda kohta midagi tähendada — mine võta kinni, kuidas su süütuid sõnu võidakse tõlgitseda.

Need olid märkmed üksikutest õppuritest kui aga nüüd öelda midagi kogu klassi kohta, siis valitseb siin üldiselt põhimõte: palju kisa, aga — ka palju villu. Ja selle klassi püüd käib ikka selle peale, et õpitööd maailmast ära kaotada — mõistke seda viimast lauset, kulla lugejad, kuidas tahate, aga mitte liiga halvasti.

KAAT

Katkeid võistlustööst

Poolhirmunud, poolrõõmsa näoga tätsab suure neljakordse kivimaja paraaduksest välja kõssis, kortsunud näoga, õhukesis riideis vanaeit. Ta heidab argliku pilgu sulguva ukse poole ja, näiliselt rahuldatuna, asub minema. Kuid mis see siis on! Miks need jalad ikka vägisi jooksma kipuvad? Ei, see ei ole sellest, et täna on vilu ja tuuline, saabuvat talve kuuluvat ilm; ei, see tuleb nagu sealt käe alt, mis kramplikult suurrätti all vastu rinda on surutud. „Aga mida ma kardan!“ mõtleb Kaat ja sunnib end rahulikumaks, „kas olen ma kellelegi midagi teinud!? Ega see pole üksikule vanainimesele häbiks, kui ta näpistava nälja pärast on sunnitud käevangus õõtsuvas laastukorvikeses, kandma sandipalasisid, kerjatud leiba,“ ja isegi laulu ümiseda proovides tätsab Kaat edasi.

Aeg-ajalt jääb Kaat seisma nagu puhkamiseks, vaatab ringi, paneb korvikese maha, kohendab suurrätti, paneb siis käe aralt jaki põue ja siis nagu julgustudes võtab korvi ja jätkab teid. Ta kodu on linnaserval, päris üksikus kohas. Sinnapoole ta nüüd seabki oma sammud. Natuke maad saab Kaat endaette mõtetes sammuda, järsku käib üle ihu niisugune lõdisemapanev värin, et ta ärkab mõtteist. Tea, oli see tuulest või mis, aga Kaat silmab eespool omnibusepeatuse juures kaht-kolme politseinikku juttu ajamas. „Ega vist need sinikuumehed head ikka soovi, maksa mul neisse mitte puutudagi,“ arutab Kaat iseeneses ja läheb üle tänava, et meestest ringiga mööduda.

Kaadi kodu ei olegi kodu, see on ainult poolküljeli suure maja küljes lõmitav endine puukuur. Poja elades oli Kaat elanud hoovis elumajas, aga siis, kui poeg eiteamis süüteo eest „siniste“ meeste poolt ära viidi, löi

peremees suure maja hoovipoolse nurga küljes olevale kuurile mõned laudad põrandaks alla, tegi isegi pisikesese, aga õige pisikesese akna üsna katuse ääre alla ja pani vanast tõrvatünnist meisterdatud raudahju, mille põhjal ka keeta sai, külma kivimüüri äärde. Uksel, mille Kaat praegu avab, polegi õiget lukku ega linki, on vaid suur raudkonks ja rõngas seina sees, kust Kaat pulga läbi pistab, kui ta läheb kodunt välja.

Kaat paneb korvikese, kus leivatükkide vahel on ka mõni saiakannikas ja isegi väike supilihakants, akna alla pakkkasti peale, mis täidab söögilaua aset, ja ruttab teise nurka, kus riidekotis seisab kogu tema riidevarandus. Kaat kobab käega põues, võtab siis ettevaatlikult naisterahva väikese rahakoti välja ja vaatab sisu. Sealt paistab kollane kroon ja mõned vasksed sendid. Kaadi näo üle lehvib tume vari, aga ta võtab raha, seob taskurätiku nurka ja paneb siis mõlemad riidest kotti; kuid rahakoti surub ta õige põhja, teiste alla, sinna, kus näpud teist umbes samasugust puudutavad. Nüüd on Kaadi nägu rõõmsamaks läinud ja ta otsib kuski kastist mõlkis poti, et juba kord keedetud lihast veel suppi keeta.

Õhtul vähkreb ja pöörleb Kaat oma nagiseval laudkoikal. Ei tea, mis see on, et und ei tule — tuba on soe, päeval sai väljas ka käidud, väsinud peaks olema, aga uni ometi ei tule. Kaat katsub igasugu mõtteid mõlgutada, kuid ikka pöörduvad need tagasi rahakoti juurde, mis praegu lamab nurgas suures kotis. Kuidas oli see Kaadi põue sattunud? Seda ei julgenud Kaat isegi uuesti üle mõtelda. Ta oli, nagu harilikult, mitmes majas armuande käinud palumas ja mõtles juba kojumineku peale, kuid siis teatava suure kivimaja keldri-

ukse taga silmas ta toidukorvi. See oli nähtavasti poest tulles jäetud sinna, et ühe joonega keldris ka käia ja siis üles minna. Kaadi silma puutus suur leib, piimapudel, mõned pakid ja kõige peal väike rahakott. Uskumatu kiirusega lendasid Kaadi ajast läbi kõiksugu mõtted ja isegi teadmata, mis ta teeb, võttis ta korvist koti ja pistis põue ning siis tulisejalu välja sest majast.

Nüüd näis see Kaadile õudse, hirmsa julgusena, minna võtma teise oma, kuid samasugune tundmus oli olnud ka esimesel korral...

Vahepeal on talv jõudnud juba ilma koputamata ilmuda ja isegi aiaroovikud, planguäärsed mättad pakside lumetortidega katta. Ühtelugu kontsi vastu trotuaarkive põrutades rühub kaks eite palvemaja poole. Kingsepa emand on Kaadist ligi kümme aastat noorem ja tema samm on veel üsna kindel. Kaat oma reumajalgadega tätsab ka nii kuidas jõuab, aga siiski käib teine tast pool sammu alati ees. Teel Kaati muu asi ei huvitagi, kui ainult mõtted palvelast. Kas tohib tema sinna minna? kas tuntakse ära, et tema on patune; kas aetakse ta välja? Juba mitugi korda on Kaat püüdnud ääri-veeri pärida kingsepaemanda käest seda, kuid see vastab pägu vihaselt: „Isa taevas, ega me hundid ole! Seal ühesugused surelikud kõik!“

Nii, nii. Jalad ka puhtamaks ja nüüd kobib kaks eite tasakesi endisse tislertöötuppa. Kingsepaemand on siin nagu oma inimene, ta läheb kohe üsna kõnelaua äärde jutlustajate hulka. Kaat aga istub üsna pingiotsa peale ja seegi pink on kõige lähemal uksele. Hirm ei lase teda kuidagi rahulikult istuda: pea kummargile, sosistab ta midagi endaette ja heidab arglikke pilke jutlustajate poole. Rahulikumaks muutub aga Kaat, kui üks palvevendadest asub kõnelema. See saadab kõige härdamad palved Jumalale, mis mõjuvad Kaadi südamele nagu sool lihale. Kui aga kõne-

leja oma jutluse aluseks võtab hirmsa Akani loo Joosua raamatust, tunneb Kaat taas tuliseid süsi oma pea peale koguvat, teiste silmi enda peale pöörduvat. Instinktiivselt on Kaat pingiotsalt mitu korda ukse poole vaadanud ja end sinnapoole nihutanud.

„... sest õige inimene langeb seitse korda ja tõuseb jälle üles, aga õelad komistavad ja saavad õnnetuks, sest lootus selle peale, kes pettust teeb ahastuse ajal, on kui katkenud hammas ja kui jalg, mis libiseb...“ Nüüd on Kaat juba uksest väljas ja ruttu-ruttu tätsab ta kodu poole, kõrvus kumisemas lõikavad sõnad.

Ostke ainult

Kodak kaamerat

tarvitage ainult

Kodak filmi ja

kopeerige

Kodak paberil

siis on teile kindlustatud
parimad loomutruud **fotod**

Nõudke maksuta **Kodak**

„Amatöör-kataloogi“

firmast

„Fototarvete kauplus H. Sahme“

Omanik TOOMAS VANALOO

Tallinn, Harju t. 27, tel. 481-14

*Kingiks hea koolitunnistuse eest
ülikonna-, kleidi- või paliturite*

A/S. TEKLA'ST

A/S. TEKLA riidekauplused:

- TALLINN, SUUR KARJA 15
- TALLINN, PÄRNU 6
- TALLINN, ESTONIA PST. 11
- HAAPSALU, EHTE 2
- KURESSAARE, KAUBA 2
- MUSTVEE, TARTU 15
- NARVA, PEETRI PLATS 4
- PAIDE, TURUPLATS 10
- PETSERI, KAUBARIDA 6/7
- PÄRNU, LAIDONERI 6
- RAKVERE, TURUPLATS
- VALGA, KESK 13
- VILJANDI, TARTU 6-a
- VÖRU, TARTU 11

Iga realist

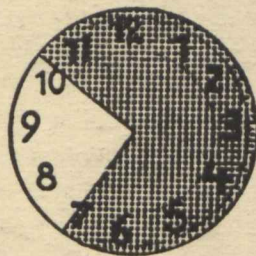
ostab kõik sporditarbed
spordiärist

RESEV-RESEL

Kullasepa tän. 13

Soodsalma hinnaga saadaval igasugu-
sed suve- ja talvespordi tarbed!

Pühendage

OMA VABA AEG ENESE-
ARENDAMISELE, LUGEDES
KIRJANDUST

KOOLIRAAMATUID,
KOOLITARBEID,
KIRJUTUSMATERJALE,
JONISTUS- JA
MAALIMISTARBEID,
PABERIKAUPU,
KANTSELEITARBEID
JNE. JNE.

SOOVITAVAD SUURES VALIKUS

„PÄEVALEHE“ RAAMATUKAUPLUSED
TALLINN, SUUR KARJA 23 PIKK 2

„LASTE RÕÖM“ ON LASTELE KASVATUSLIKUKS ALUSEKS
ILMUB KORD KUUS